

Habsburkové a hobby jejich doby

Málokterý šlechtický rod je s dějinami Evropy spjat tak úzce jako Habsburkové. 600 let stáli v popředí říšského dění, téměř 400 let byli českými králi. Někteří se proslavili diplomatickým a vojenským uměním, církevní kariérou, jiní specifickými osobnostními rysy. Najdeme mezi nimi velké mecenáše a sběratele umění, talentované umělce, architekty, malíře, literáty, herce i hudebníky. Jiní prosluli svou vědeckou erudicí či řemeslnou zručností, další sportovními výkony. Záliby vybraných členů habsburského rodu představí následující řádky.

Víme, že v minulosti byli všichni arcivévodové povinni sloužit v armádě. Některým se to zajíдалo, ale pro jiné bylo **vojenství** koníčkem. Například císař Maxmilián I. (1459–1519), „poslední rytíř Evropy“, se s nadšením účastnil 55 vojenských tažení! Byl nejen vojevůdcem, ale i aktivním dělostřelcem. Při dobývání Kufsteinu sám nastavil a odpaloval bombardy Weckauf a Purlepaus (dosud dochované). O vojenství se zajímala i dcera španělského krále Filipa II. Isabela Klára Evženie (1566–1633). Jako první zakládala jednotky pěchoty zvané infanterie (byla infantka), její jméno se pojí i s běžovou barvou isabell, údajně typickou pro špinavé vojenské prádlo.

S vládou a vojenskou službou úzce souvisí **cestování**, povinnost, jež se pro mnohé stala velkou zálibou. Zbožní Habsburkové podnikali náročné pouti, Albrecht IV. (1377–1404) do Svaté země, Ferdinand II. (1578–1637) pěšky prošel poutní místa v Itálii. V 18. století byly oblíbené kavalírské cesty (František Štěpán Lotrinský a jeho synové), Josef II. (1741–1790) miloval cestování v utajení jako hrabě Falkenstein. Bratr císaře Františka Josefa I. Ferdinand Maxmilián (1832–1867) podnikl na své fregatě Novara jako první arcivévoda cestu do Ameriky (1859). Ludvík Salvátor Toskánský (1847–1915), pravnuk Leopolda II., doplul na své jachtě Nixe I podél pobřeží Afriky až k Mysu Dobré naděje a později také do Kalifornie. Své cestovatelské zážitky zpracoval ve 40 knihách. Jeho bratr Jan Salvátor (1852–1890) složil kapitánské zkoušky pro plavbu na dálkových obchodních lodích a vydal se do Buenos Aires a Valparaísa (pravděpodobně ztroskotal u mysu Horn). František Ferdinand d'Este a jeho příbuzný Leopold Ferdinand podnikli jako první arcivévodové cestu kolem světa. Proslulou cestovatelkou byla i císařovna Alžběta (1837–1898, Sisi), milující rovněž vysokohorskou turistiku, nebo František Ferdinand d'Este (1863–1914), spojující cestování s ozdravnými pobyty a především s lovem.

Habsburkové byli již od 13. století vášnivými **lovci**. Měli rádi štvance, lovy se sokoly i parfosní hony. Chovali lovecké psy (Maxmilián I. jich měl údajně 4000), zakládali rozlehlé lovecké revíry, vedli si deníky o počtech ulovené zvěře. Podle nich byl přeborníkem mezi lovci Karel VI. (1685–1740), chlubicí se 100 000 skolených kusů. Také jeho manželka Alžběta Kristina (1691–1750) dokázala za jeden den na Křivoklátsku skolit 137 jelenů. Náruživým lovcem byl také Filip II. (1527–1598), tomu otec Karel V. dokonce stanovil maximální denní limit ulovených kusů. Chorobně náruživým střelcem byl František Ferdinand d'Este, který údajně ulovil více než 400 000 zvířat, vedle běžné zvěře i slona nebo tygra (když nebylo v dohledu nic živého, sestřeloval šišky a výhonky stromů).

S loveckou zálibou úzce souvisel **zájem o přírodu a přírodní vědy**. Již ve 14. století se Albrecht III. s Copem (1350–1395) věnoval zahradničení (napsal o tom báseň De re rustica), zakládal zvěřince a sádky. Ferdinand Tyrolský (1529–1592) založil na svém zámku Ambras sbírku „přírodních divů“. Jeho bratr Maxmilián II. (1527–1576) se živě zajímal o exotická zvířata. Přivezl do Rakous slona, založil zoo v Ebersdorfu a Lví dvůr v Praze, psal pojednání o etologii zde chovaných živočichů. Zájem měl i o botaniku, jemu vdčíme za první šeršky,

tulipány nebo jírovce vysazené na našem území. Další z bratří Karel Štýrský (1540–1590) založil r. 1580 v Lipici u Terstu proslulý hřebčinec. Všichni tři synové krále Ferdinanda I. i jejich potomci (Rudolf II.) byli také nadšení astrologové a nadaní renesanční architekti (letohrádek Hvězda, zámecké zahrady v Brandýse n. L. či Benátkách n. J.). Stejně zaujetí projevoval i jejich bratranec Filip II. Španělský, zakladatel nádherných zahrad v Aranjuez nebo Escorialu (Madrid). Zájem o botaniku a zahrady byl typický i pro mladší členy dynastie. Rakouský císař František I. (1768–1835) i jeho bratři Jan, Ludvík a Rainer byli zdatní zahradníci (dochovalo se i jejich nářadí), tvořili herbáře, upravovali zámecké zahrady v Laxenburgu, Schönbrunnu i Badenu. František dokonce financoval expedici za novými druhy tučnolistých rostlin k Mysu Dobré naděje. Jeho syn Ferdinand V. (1793–1875) byl údajně vyučen zahradníkem, uměl pracovat s mikroskopem a pro prohlížení obrazů různých krajin užíval jakýsi „promítací“ přístroj. František Josef I. se věnoval pěstování palem, jeho bratr Maxmilián americké flóry (objevil a odborně popsal několik nových druhů). Korunní princ Rudolf (1858–1889), přítel Afreda Brehma, byl špičkovým ornitologem. František Ferdinand d'Este proslul jako pěstitel růží, jeho bratr Otto František (1865–1906) se věnoval pěstování vinné révy a lesnictví. Zdatnými přírodovědci byli také arcivévodové z vedlejších rodových větví: Jan Toskánský (1782–1859) byl propagátorem pěstování brambor ve Štýrsku, uherský palatin Josef Antonín (1776–1847) vedl vzorový velkostatek v Alscutu, Bedřich Těšínský (1856–1936) byl významným producentem cukru, oleje, mléka a másla.

Traduje se, že se od dob Maxmiliána I. měl každý arcivévoda vyučit nějakému řemeslu. I když vyučení máme doloženo jen u Josefa II. (knihtiskař), Františka I. a Ferdinanda V. (zahradníci), je zřejmé, že pro mnohé členy rodu bylo **řemeslo** velkou zálibou. Šikovnými dřevosoustružníky a řezbáři byli např. Vilém Přívětivý (1370–1406), vyrábějící i jevištní kulisy, Maxmilián I. (na hradě Kreuzenstein u Vídně je údajně jeho soustruh na dřevo z r. 1518), Rudolf II. nebo Ferdinand III. (1608–1658), který stejně jako jeho syn Leopold I. (1640–1705) obráběl také slonovinu. Císař František I. vyráběl ze dřeva loutky a dětské vozíky, František Josef I. drobný nábytek. Jan Toskánský byl zručný kolář, Albrecht IV. (1377–1404) dokázal zhotovit funkční dřevěné hudební nástroje. Někteří Habsburkové rádi pracovali s kovem: Karel Štýrský ovládal zlatnické práce, Marie Anna (1738–1789) vyráběla mědirytiny, Karel Salvátor (1839–1892) byl umělecký kovář.

Všem habsburským zálibám kraluje láska k **umění**. Arcivévodové i arcivévodkyně milovali především **hudbu a divadlo**. Maxmilián I. založil pěvecký sbor Vídeňští zpěváci (dosud existuje), císař Ferdinand III. měl rozsáhlou sbírku hudebnin a věnoval se komponování. Jeho sestra, bavorská vévodkyně Marie Anna (1610–1665) založila mnichovskou operu. Leopold Pasovský (1586–1632) stál u zrodu prvního kamenného divadla ve střední Evropě v Innsbrucku (Dogana), jeho jmenovec Leopold I. založil Dvorní divadlo ve Vídni. Zároveň byl aktivním muzikantem a skladatelem. Hrál na spinet a violu da gamba, zkomponoval více než 200 skladeb (včetně dvou oper). Hudební talent zdědili i jeho synové Josef I. (1678–1711) a Karel VI. (1685–1740). Vynikající zpěvačkou operních árií i tanečnicí byla Marie Terezie (1717–1780), hudební nadání provázelo také její děti a vnuky. Nejmladší syn Maxmilián František (1756–1801) se věnoval hře na klavír a hudební kritice (Mozart mu věnoval operu „Il re pastore“, znal se s Beethovenem i Haydnem), císařovnin vnuk Rudolf (1788–1831), kardinál a olomoucký arcibiskup, byl klavírní virtuos (žák Beethovena), skladatel a sběratel hudebnin. Císař František I. hrál na violinu a housle (jeho „smýkácký kvartet“ ho provázal i na vojenských taženích). Ferdinand V. miloval hru na klavír a trubku, Jan Salvátor, přítel Johanna Strausse ml., hrál na lesní roh a citeru a komponoval.

Mezi Habsburky nalezneme také několik nadaných **výtvarníků**. Marie Kristina (1742–1798), dcera Marie Terezie, malovala zdařilé akvarely. Stejně tvorbě se věnovala i její praneteř Marie Louisa (1791–1847). Zdatnými kreslíři byli též František Josef I., jeho dcera Marie Valerie (1868–1924), autorka řady vedut i jevištních dekorací, nebo císařův synovec, karikaturista Otto František.

Mnozí členové dynastie našli zálibu v **literární tvorbě**. Maxmilián I. sepsal autobiografii Moudrý král a sestavil habsburský rodokmen sahající až k hrdinům trójské války a Noemovi. Ferdinand III. skládal básně (v italštině), překládal starořecká antická díla (Demosthenes), založil také Vídeňskou literární akademii. Básnické tvorbě se věnovala též císařovna Sisi. Její dcera Marie Valerie psala jednoaktovky i lyrické básně.

Pro většinu Habsburků byla typická **sběratelská vášeň**. Rozsáhlou knihovnu založil již Albrecht II. Moudrý (1298–1358). Jeho syn Albrecht III. s Copem, sběratel knih a znalec filozofie, založil vídeňskou sbírku malířů miniatur s dílnou. Dcera Fridricha III. Kunhuta (1465–1520) stála u zrodu bavorské knihovny, její neteř Markétu (1480–1530), mecenášku umělců, proslavila sbírka gobelínů. K nejvýznačnějším sběratelům umění patřil Filip II., který v Escorialu shromáždil na 40 000 knih, a také malby, zrcadla, medailony, mince, hodiny, astroláby, hudební nástroje i klenoty (hodnota sbírek sedm milionů dukátů) a jeho synovec Rudolf II., jehož pražská „kunstkomořa“ neměla ve světě konkurenci. Rudolfův bratr Arnošt založil rozsáhlou sbírku belgické malířské školy (P. Breughel, H. Bosch). Leopold Vilém (1614–1662), místodržící v Bruselu a znalec umění, položil svou sbírkou základ Uměleckohistorického muzea ve Vídni. Sbírka rukopisů a starých tisků císaře Leopolda I. tvořil základ Rakouské národní knihovny, dědictví po Albrechtu Těšínském (1738–1822) a jeho manželce, arcivévodkyni Marii Kristině, je jádrem grafické sbírky Albertina ve Vídni (50 000 kreseb, leptů a akvarelů a více než 1,5 milionu rytin), doplněné Bedřichem Těšínským o sbírku mincí.

Vedle uměleckých děl a starožitností se setkáváme i s méně tradičními sbírkami: Alžběta (1554–1592), dcera Maxmiliána II., náruživě sbírala relikvie, císař Fridrich III. (1415–1493) drahokamy a šperky (na oděv nedbal, šperky byl ověšen), Ferdinand Tyrolský zbraně, brnění a portréty vojevůdců. Leopold I. byl vášnivý numismatik, Ferdinand V. měl rozsáhlou sbírku technických modelů, Rainer Ferdinand Toskánský (1827–1913) sbírku papyrů světového významu (Rakouská národní knihovna). Ludvík Salvátor Toskánský (1847–1915) shromáždil významné etnografické sbírky (Brandýs nad Labem) a založil Polabské národopisné muzeum v Přerově nad Labem (1895). Jeho synovec Josef Ferdinand Salvátor (1872–1942) přivezl v roce 1903 z Egypta rozsáhlou sbírku starověkých artefaktů a o pět let později ji odkázal olomouckému muzeu (dnes je soubor 350 egyptiak součástí sbírek Národního muzea).

Mezi Habsburky najdeme i významné **techniky a vynálezce**. Karel Salvátor (1839–1892), hydrotechnik a architekt, proslul především jako vynálezce zbraní. Podle jeho projektů vyráběly Škodovy závody opakovací pušky, kulomety a automatické pistole. Jeho syn Leopold Salvátor (1863–1931) sestrojil čtyřkolový náhon pro nákladní auta (Daimler-Salvator, Škodovy závody) a podporoval balónové létání i vzducholodě. Leopoldův bratr František Salvátor (1866–1939), zeť Františka Josefa I., čestný doktor lékařství a protektor Červeného kříže, podporoval firmu Porsche a byl také talentovaným fotografem.

Ve výčtu zálib nelze opomenout **sport**. Rytířský a vojenský výcvik asi nebyl pro všechny koníčkem, i když jízdu na koni arcivévodové i arcivévodkyně většinou měli rádi. O císařovně Sisi se dokonce tvrdí, že byla ve své době nejlepší jezdkyň na světě. Mnozí

si oblíbili (snad díky Alpám) vysokohorskou turistiku (Maxmilián I., Jan Toskánský, František Josef I. i jeho manželka Alžběta) či horolezectví (Jan Toskánský, Marie Terezie Bavorská). Maxmilián I. „přivezl“ z Bruselu do Rakous bruslení, ze Španělska se v 16. století rozšířila obliba míčových her, především peloty. Koncem 19. století ovládl sportovní módu aristokratů tenis (v něm vynikal např. František Ferdinand d'Este nebo Bedřich Těšínský a jeho dcery), šerm a plavání (oblíbené sporty císařovny Alžběty). Ve 20. století se stávají oblíbenými také automobilismus (Ferdinand Zvonimir je v současnosti profesionálním závodníkem) cyklistika nebo lyžování (Gloria).

I když je zřejmé, že zájmy Habsburků byly v průběhu dějin ovlivňovány politickým a společenským postavením rodu i módními trendy, je nezpochybnitelné, že bez vrozené inteligence, talentu a osobnostního nastavení jednotlivých členů dynastie by se nestaly tak zajímavé, abychom je dosud obdivovali.

Jaroslava Šiftová